

A JUHÁSZ-SZOTÁR PRÓBAFÜZETE

A Juhász-szótár (a továbbiakban JuSz) célját, elvi szempontjait az első szótári tervezet jelölte meg (J. Gy. költői nyelvének szótári feldolgozása. Szegedi Ped. Főisk. Évk. 1957. 5—21.). A gyakorlati megvalósítás módjaira a MTA Nyelvtudományi Főbizottságában előadott tájékoztató világít rá (Vö. erről GÁLDI LÁSZLÓ: Nyr. LXXXIII, 205—9). A JuSz-ral kapcsolatos kérdések tükröződnek „A Goethe-szótár előmunkálatai” c. dolgozatban is (Világirod. Figyelő 1958. 147—53). Egyes próbacikkekként a *bús* (Nyr. LXXXII, 351—57), a *béke* (Szegedi Ped. Főisk. Évk. 1960. 11.) szavak, feldolgozása jelent meg. Mindezek a szerte cikázó előmunkálatok nemcsak a JuSz (s persze ugyanígy minden más írói, költői szótár) sokrétű problematikáját jelzik, hanem arra is utalnak, hogy a szóban forgó munkálatok tárgyfelfogásában és főleg feldolgozási módszerében állandó fejlesztésre, csiszolásra van szükség.

Amikor tehát a tulajdonképpeni szerkesztői munka elvégzése előtt mintegy summázva áttekintjük a JuSz munkálatainak irányelveit és módszerét, ez az összegezés nem a befejezettség vagy éppenséggel tökéletesség igényével, hanem csupán az eddig kialakult munkafolyamatok rögzítésének szándékával történik.

CHRISTA DILL, a berlini Akademie der Wissenschaften Goethe-szótári munkaközösségének kutatója a különböző írói szótárak munkálatait áttekintő szintézisében (Lexika zu einzelnen Schriftstellern. Forschungen u. Fortschritte Bd. 33, [1959] 340—46, 369—75) az alábbi pontokba csoportosítja az írói szótárszerkesztés vitás kérdéseit: 1. Az írói szótár tárgya és célja, 2. Felhasznált szöveg, 3. A szótárba besorolt szóállomány, 4. Munkamódszerek, 5. A szócikkek felépítése és terjedelme, 6. A címszók elrendezése (7. Egyes művek szótározása).

Ez a tárgyalási rend alkalmas vezérfonalul kínálkozik a JuSz-ral kapcsolatos kérdések áttekintésére is. Ez alkalommal különösen az 1. és 5. pontba sorolt kérdésekkel kell foglalkoznunk.

1. A JuSz közvetlen célja a Juhász Gyula költői művében föllelhető összes szavak szótári regisztrálása, a szók jelentéseinek és jelentésárnyalatainak értelmezése, a szavak járulékos előfordulásainak, mondattani szerepének bemutatása és rendszerezése, az egyes szókkal kapcsolatos stilisztikai értékek vizsgálata, a címszók családjának (képzés, összetétel) felsorakoztatása, végül a címszó szinonimáinak összeállítása.

E közvetlen feladatok mellett a szótárnak, mint egy egyéni nyelvhasználatot tükröző műnek, ki kell domborítania a mai általános (irodalmi nyelvi) szótárhoz, illetve nyelvhasználathoz való viszonyát. Közismert tény, hogy az

írói szótár nem önmagában, nem önmagáért van, hanem szerves része a nemzeti nyelv egész szókincsére kiterjedő lexikális feldolgozásnak. Leglényegesebb feladata éppen ezért abban van, hogy megmutassa a közösségi szóanyag alakulását, módosulását az egyéni fölhasználásban. Példát mutat tehát a szókincsnek mint a nyelv építő anyagának sokoldalú, sokszínű fölhasználási lehetőségeire (Föltételezve természetesen, hogy a nyelv példamutató művészeinek életművét dolgozza fel a szótár). Következésképp az írói szótárra nagyobb feladat hárul, mint egy általános értelmező szótárra. Az írói szótárnak a szavak általános jelentésbeli, grammatikai, stilisztikai fölhasználása és minősítése mellett tükröznie kell a szóhasználat sajátosan egyéni vonásait is. S mindezt a szótár adta keretekben belül, a lexikográfia szükségzavú eszközeivel.

E kétoldalú — egyéni és közösségi nyelvhasználatra mutató — feladat megoldásához esetünkben nagy segítséget nyújt „A magyar nyelv értelmező szótára”. Ez az a viszonyítási alap, melyet a magyar köz-, illetve irodalmi nyelv szóhasználatának (pontosabban mai állapotának) zsinórmértékéül az írói szótárakhoz fölhasználhatunk. Az ÉrtSz egyben az egységes alapokon nyugvó magyar szótári rendszer tekintetében is irányadó kell, hogy legyen. (Vö. a JuSz. tervezetét, i. h. 15; hasonlóan GÁLDI is: i. h. 205—6). Ebből az elvi alaphól kiindulva, a JuSz általában átveszi az ÉrtSz-ből a szavak értelmezését minden olyan esetben, amelyben a jelentés Juhásznál is azonos. Változtatás csak annyiban van, hogy a JuSz-nak nem a precíz definiálás vagy leírás, hanem inkább a megjelölés vagy megkülönböztetés lévén célja, az ÉrtSz megjelöléseit olykor egyszerűsítve, rövidítve közlöm. Főleg olyan szavaknál, melyeknek nincs különösebb hangulati értékük Juhász Gyula nyelvhasználatában. Pl. a *cár* szó értelmezése az ÉrtSz-ban: „A feudális és Monarchikus Oroszország uralkodójának, valamint egyes történelmi korszakokban Szerbia és Bulgária uralkodójának címe, ill. az ilyen címet viselő uralkodó”. A JuSz-ban: „Monarchikus uralkodó” (Vö. Bakos, Idegen szavak kéziszótára: „(orosz v. bolgár) uralkodó”; Petite Larousse: „Titre autrefois donné á l'empereur de Russie..”) (NB. Juhász Gy. költői használatában teljesen eltűnik a nemzeti jelleg). Ott azonban, ahol a jelentés eltér az ÉrtSz-étől, az értelmezés bővül, és külön jelzést is kap (J). (Vö. alább pl. *bú*, *búcsúzó* szavak szócikkében).

A JuSz nemcsak közszókat, hanem tulajdonneveket is tartalmaz. Az ilyenekhez mint címszókhöz rövid tárgyi tájékoztató, magyarázat csatolkozik, esetleg forrásjelölő vagy továbbiakra mutató utalással. (Vö. alább *Bukosza*.)

A közösségi és egyéni dialektikájának kidomborítása még lényegesebb, egyben bonyolultabb a szavak stilisztikai minősítésében. Az ÉrtSz minősítő megjelölései (*átv*, *biz*, *irod*, *vál* stb.) a JuSz-ban is megmaradnak, de természetesen nem elégíthetik ki a Juhász Gyula-i szóhasználat stilisztikai értékelését. A stilisztikai minősítés szemszögéből a JuSz-ban megkísértem a szavaknak a költő egyéni szóhasználatához viszonyított kategorizálását. E célból három alapesportot különböztettem meg:

a) *Alapszó* (AlsZ). Ide sorolom azokat a költőnkénél újra meg újra felbukkanó szokat, melyek a köznyelvben is gyakoriak, legtöbbször Juhásznál is köznyelvi jelentésben fordulnak elő. (A példákat l. alább a szótári részben.)

b) *Jellemző* vagy *egyéni* (JellsZ) kategóriába kerülnek azok az ugyancsak köznyelvi szók, melyek újszerű jelentésárnyalatuk, sajátos szókapcsolatokban történt felhasználásuk révén Juhász stílusának kiemelkedően jellemzőivé vál-

nak, egyéniségéhez tapadnak. Szintúgy azok a szavak, melyeket valamely rétegnyelvből vesz át a költő — tájszók, klasszikus mitológiai vagy egyéb idegen szók —, továbbá szimbólumként használt tulajdonnevek, főleg pedig az egyéni szóképzések, összetételek.

c) Végül a *peremszók* (Persz) csoportjába kerülnek a köznyelvben is, Juhásznál is ritkán használatos, különösebb stilisztikai értéket nem képviselő szavak.

Az egyes csoportok persze nem különíthetők el mereven egymástól; sem a minősítési alap, sem a besorolás módja nem precizírozható, mégis ez a megkülönböztetés lehetővé tesz egy egységes alapon nyugvó s az írói szóhasználat tekintetében eligazító, stilisztikai minősítést. A *b*) csoportba sorolt szavaknál röviden jelzem, hogy a címszó miért került ebbe a kategóriába. (Az alapszók közé sorolást az előfordulások száma már önmagában igazolja. A *c*. csoportba éppen azért kerül valamely szó, mert nincs hozzáfűzni való.)

Juhász Gyula szavai túlnyomó részükben a mai magyar szókészletnek is élő elemei, tehát a diakronia és szinkronia viszonyának figyelembevétele nem okoz nehézséget. (Csak egész kivételesen jelentkezik a történelmi, időbeli távolságot jelző jelentéskülönbség. Pl. *pártos, munkás*).

2. A JuSz forrása végső soron Juhász költeményeinek kritikai kiadása lesz. (Az alábbi mutatvány még nem ennek alapján készült). A JuSz címszavai mai helyesírásban szerepelnek, a szövegben azonban mindenkor a kritikai kiadás eredetire törekvő ortográfiáját használjuk föl.

3. Főnnebb már történt utalás arra, hogy a JuSz a költő minden szavát magában foglalja, így a tulajdonneveket, idegen szókat is. (Több szóból álló név, idegen nyelvű idézet esetén utalásokkal).

A JuSz szerkesztési alapelve kezdettől fogva az volt, hogy minden szónak minden előfordulása benne legyen a szótárban. (Elsősorban stilisztikai szempontból, de sok más vonatkozásban is lényeges lehet a mennyiségi előfordulás). Ez az alapelv a jelentéstartalommal bíró szóknál teljes mértékben érvényesül, vagyis minden tartalmas szónak minden előfordulása szerepel a megfelelő szócikkben. A formaszókkal kapcsolatban azonban bizonyos áthidaló, rövidített megoldásra van szükség, mert a teljes számú felsorolás hihetetlenül megnövelné a szótár terjedelmét anélkül, hogy lényegében újat nyújtana. (Az *és, s* kötőszónak pl. több, mint hatezer előfordulása van). Ezért a formaszók előfordulásának teljes anyaga helyett csak a legutóbbi (1956.) válogatott kiadás példái kerülnek bele a szótárba. Így képviselve vannak a teljes költői pálya különböző szakaszai, a minőségben különböző felhasználások. A válogatott versek kötete kb. az összes versék felét tartalmazza. Tehát a formaszók felsorakoztatott eseteinek száma is lényegében felére csökkent. Így az előfordulási arány könnyen áttekinthető. (Éttől a kissé mechanikus, de gyakorlatilag előnyös és célszerűnek látszó eljárásomdtól csak az *és, s* esetében kellett eltérni az említett mammutszámú előfordulás miatt. Az *és, s* szócikke külön, minőségi válogatás alapján készült el. Természetesen a feldolgozás figyelembe vesz minden, a költői használatra jellemző mozzanatot.)

4. A szótárkészítés technikai kivitelezésében a Puskin-szótár nyomdokait követjük: először a szótár címszó-katalógusát állítjuk össze oly módon, hogy az egyes címszavak kartonján az előfordulások is fel vannak tüntetve. (A munkamódszer kérdéseivel egyébként itt nem szándéksom foglalkozni).

5. A szócikkek felépítése lényegében a korábban jelzett beosztás szerint történik (Vö. Nyr. LXXXII, 351—57.):

- I. Nyelvtani formák: a költő által használt toldalékos alakok felsorolása a nyelvtani rendszerünkben szokásos egymásután szerint (Vö. pl. Nyr. LXXXIII, 451).
- II. A címszó jelentésstruktúrája, az I. alatt jelzett elvi szempontok figyelembevételével.
- III. A szó stilisztikai minősítése ugyancsak az I. alatti rendszerezés alapján.
- IV. A szó mondattani szerepe (mondatrészek szerinti megjelölése).
- V. Szócsalád (továbbképzések, összetételek).
- VI. Szinonímák (persze csak a költő használta szinonímák). (Ez utolsó pont kidolgozása — terjedelem, idő stb. körülményektől függően — bizonytalan.)

Egyszerűség kedvéért, még inkább helytakarékosági szempontból az I. és V. pont alatt — azonos szótó, illetve alapszó — esetén csak szóvégződéseket (járulékokat), a III. és IV. pont alatt csak utaló számokat közlünk a szócikkbeli felsorolás rendjében. A címszó előfordulásai a megfelelő szövegkörnyezettel csak egyszer, a II. pont alatt szerepelnek. A szövegkörnyezet megállapításában a lehető rövideg mellett fő követelmény, hogy belőle a jelentés és a stilisztikai funkció megállapítható, illetve igazolható legyen. Átfedések, ismétlések így is elkerülhetetlenek. A szövegessonkítást (a címszó értelmezéséhez szükségtelen részek elhagyását) lehetőleg kerüljük, de a teljes mondat közléséhez legkevésbé sem ragaszkodunk. Egy-egy jelentésen belül az igazoló példanyag általában időrendi sorrendben kerül a szócikkbe. De az időbeli egymásutániság nem befolyásolja sem a jelentésstruktúra, sem a stilisztikai minősítés rendszerezését, vagyis az időrendi sorrend csak másodrendű. A versek számozása — a kritikai kiadás szerint — az időbeli egymásutánt is jelzi; ezért a megjelenési évszámot az egyes idézetek mellett nem tüntetjük fel.

6. A címszók abécé rendjében a kialakult szótári gyakorlatnak megfelelő elrendezés érvényesül. Vagyis az összetett szók is egészükben, nemcsak az előtag alapján kerülnek a megfelelő helyre (tehát pl. *átizzik, átkos, Atlas, átnótáz* . . . nem pedig *átizzik, átnótázik, átkos, Atlas*), jóllehet így bizonyos öszetartozó szavak elkülönülnek egymástól, és sok utalásra van szükség. Mégis a könnyebb használhatóság ezt a szótári rendet kívánja meg.

Címszóként a szó ragozatlan, lexikális alakja kerül a JuSz-ba akkor is, ha ez nem fordul elő a költőnél. Kettős alakváltozat esetén a köznyelvben lexikalizálódott vagy inkább használatos forma mellett a szokatlanabb alakot is címszóként közöljük (*ad ~ ád, ajak ~ ajk*). A homonimákat külön indexszámokkal jelöljük.

*

Az itt közölt szócikkek még nem készülhettek a kritikai kiadás alapján. A jelző számok számlálója az összes versek (Szépirod. Kiadó, 1959.) lapszámát, nevezője a lapszámok szerinti verssort jelzi. A próbacikkek példanyaga nem teljes. E közlemény célja a szócikkek felépítésének és szerkesztési módszerének bemutatása.

Próbacikkek

Az ÉrtSz-ban nem használatos rövidítések jegyzéke:

al	alany	konkr	elvont fogalom konkretizálása
áll	állítmány		
állaph	állapothatározó	megszem	megszemélyesítés
allit	alliteráció, -val is hangsúlyozva	metaf	metafora, metaforikusan
		meton	metonimia, metonimikus szóképben
Alsz	alapszó	módh	módhatározó
birtj	birtokos jelző	nyom	nyomósítva, nyomósítóként
eredh	eredethatározó	okh	okhatározó
eredmh	eredményhatározó	párh	párhuzamba állítással fokozva
eszkh	eszközhatározó	Persz	peremszó
ért	értelmező	részelh	részelő határozó
fokh	fokhatározó	szemb	szembeállítással, szembeállításos szerkezettel is kiemelve
halm	halmozással is kiemelve	SzegSz	Szegedi szótár
hangh	hangulatfestő, fokozó hanghatás	szimb	szimbólum, szimbolikusan
		szineszt	szinesztézia, -ás szókép
helyh	helyhatározó	szókes	újszerű szókapcsolatban
időh	időhatározó	tá	tárgy
inv	inverzió, szórendi változtatással kiemelve	tekh	tekintethatározó
ism	ismétléssel kiemelve	tn	tulajdonnév
(J)	csak Juhásznál előforduló, rá jellemző	?	bizonytalan, homályos értelmezésű szó
je	jelző	(V)	csak a válogatott versekből (Szépirod. Kiadó, 1956)
jel	újszerű jelentésárnyalat		
Jellsz	jellemszó		
képhh	képeshelyhatározó		

balga mn és fn

(I) II. mn I. (vál) Naivul együgyű (személy) a. (a költő) *Miatta lennék ismét balga költő 822/7 Takard el az ifjaktól balga hőstét 381/4 b.* (mások) *Ancsa, . . . a szőke, a balga 595/17 Ti balga dúsak, kontár emberek 666/20 c.* Ilyen személyre jellemző *Hadd valljam balga hittel 399/7 fajtánk balga pusztulásán 632/15 2. (J)* Értelmetlen, botor *mily hazug, Mily balga és hiú ez a világi lárma 61/7 Kik tiszta öntudattal látták a balga rontást 482/21 elcsitul a balga macskájaj 668/3*

fn (J) (l. mn. I.) *Az álmaim egy balga álma voltak 480/12*

III. Jellsz: jel (2. alatt); szókes 666/20, 399/7, 632/15, 482/21, 668/3,

480/12; halm 61/7; hangh a mélyhangok halm 666/20, 399/7, 632/15, 482/21, 668/3, 480/12; szemb 482/21

IV. birtj 480/12; a többi je (ért 595/18)

V. -ság, -tag

ballada

I. -ák között

II. I. Rendsz. komor tárgyú, lírai és drámai elemeket tartalmazó elbeszélő költemény *Ódon ballada 111/c Ballada a császár katonájáról 514/c Ballada a hét tengerészről 746/c 2. (J)* Költői alkotó tevékenység, versírás (ellentétben a szürke, hétköznapi elfoglaltsággal) *A balladák és penzumok között Éltél szelíden 708/10*

III. Jellsz: főleg címben; metaf is
708/10; szemb 708/10

IV. Képhh 708/10

bánt ts ige

I. -ja, játok; -ott; -ana, -anának;
-sa; -hat

II. 1. Ártó szándékkal háborgat, nem hagy nyugton (a költőt) *A szegénységem kincsét, árva kincsem Ne bántsa senki 501/2 a.* Ingerel, bosszant, piszkál *És mit bántjátok a szomorú hattyút 538/5 2.* (V mely tárgy, dolog) kellemetlenül izgat, szinte fájdalmat okozva hat **a.** (a költőnek) *Vakító napfény bántana 12/5 Ugy bánt a hajnalhasadás az égen 13/23 Nem bántanának durva színek 51/15 Sirodra küldöm ezt a sóhaj, . . . Ha ember, élet fájva bánt 562/15 b.* (másnak) *a halottas ének Ne bántsa a jövő harcok fiát 427/4 nem bántja lárma 669/19 3.* (Elvont fogalom) kellemetlen lelkiállapotot, fájdalmat, bánatot okoz **a.** (a költőnek) *száz vád bánt, száz gyötrellem 65/12 Nem bántott a nagy élet zaja 79/18 Az élet szomja bánt 85/14 Áldatlan magyar sors Engemet is bántott 122/10 Ó most semmi se bánt 379/7 Csak az fáj és bánt, hogy e napnak Sugara sokra nem derül 545/21 Nem bánt már a harc 682/28 Csak a halál bánt 692/5 b.* (másnak) *téged már nem bánthat semmi láz 45/2 nem bántja őt a sors 268/16*

III. Alsz; hangh: az á halm elnyúló panaszhangot idéz 65/12

IV. áll

bár¹ ksz (V)

(I) II. 1. Igaz, hogy. . .; annak ellenére, hogy; ámbár *Beethoven, bár Bécs adta, elragad 26/8 S Wagner, bár lelke német, elvarázsol 26/9 Bár fájna, hogy az álmaim kivesztek, . . . Megvigasztalna 43/9 S ha pályám, bár szép, ó de töredék lesz, Nékem elég ez 93/1 Méltók reá, hogy megsirassuk őket,*

. . . Bár százszor vesztünk és százszor bukunk 94/13 S bár nekem belőle nem adatott semmi, Mégis van egy jussom 122/13 A tenger gyönyörű, Bár a szemünk vak itt lenn 131/18 bár sorsunk setét, Szeretem Rómeo szerelmi búját 254/8 S bár önmagát és éltét nem találta, Kereste mégis 355/20 bár még emlékezem, Másként papolta ezt a pap nekem 426/7 Bár könny öntözte meg, Ragyogni fog 481/2 bár a szép ma vétek, Bennünk van csak bocsánat 666/22 Aranyál tovább megyek, bár ő arany marad 683/18 magyar volt és költő Balassa, Bár idegenhez gyakran járt maga 683/28 eljön a hálás utókor, Bár úgy hiszem, hogy ő is feledékeny 751/26 2. (vál) Még akkor is, . . . akkor sem, ha bár rám tapostál, csókolom a képed 32/3 Nézd. . . a dactól görbe ajkat, Mely gúnyt nyilazva sújt, bár csukva hallgat 61/13 Vannak ösvények, amelyekre többé nem lép a lelkünk, bár utunk örök 212/19 tavaszi szomorúság színházba üz, bár napfény kellene 240/18 S bár poromat. . . Adom a szent szülötte földnek 331/1 megköszönném, hogy elsöpörsz bár, . . . Hogy összetörsz bár. . . De mámort adtál 580/9—10 hitünket Nem tagadjuk, bár az ellen Száz pandúrja büntet 663/14 Ne fájjon ez azoknak, kik igaz Lélekkel, bár forrongva, síkra lépnek 682/2 Valaki légy, ha kollektiv dalolsz bár 683/1 Várom a fölkelő napot, bár Tudom, hogy nékem nem ragyog már 720/7 gyalog megyek bár, mégis égbe szállok 728/16 bár jó az élet ősze, Terem mindig borág 1002/11

III. allit 26/8, 254/8, 683/28, 331/1; halm 26/8—9, 580/9—10; inv 93/1, 580/9—10, 683/1, 728/16 (másutt a mondat élén); mondatrészek közt 93/1, 682/2

bár¹ ksz*

(I) II. 1. Igaz, hogy. . .: annak

* Egybevetésül közlöm az összes versek alapján készült szócikket is.

ellenére, hogy...: ámbár *Beethoven*, bár *Bécs adta*, *elragad 26/8 S Wagner*, bár *lelke német*, *elvarázsol 26/9 Bár fájna*, hogy az álmaim kivesztek... *Megvigasztalna 43/9 És bár köd és ború szürkén szívembe szállong És bár minden napom egy evoét temet, E dalt még elsirom 51/8—9 S bár mennye-tekre nem váltott jogot, E földre onnan egy kis fényt lopott 75/2 Bár mélyben, éjben elmerülve jártam, De mindig tudtam palotákat emelni 79/19 S ha pályám, bár szép, ó de töredék lesz, Nékem elég ez 93/1 Méltók reá, hogy megsirassuk őket... Bár százszor vesz-tünk és százszor bukunk 94/13 S bár nekem belőle nem adatott semmi, Mégis van egy jussom 122/13 A tenger gyönyörű, Bár a szemünk vak itt lenn 131/18 Bár napkelet volt ringató bölcsője, De lelke dús 149/8 Ó téged is, bár szépség vagy s remek, Nem tűrtek el az irigy istenek 254/1 bár sorsunk setét, Szerettem *Romeó szerelmi búját 254/8 Mert bár sok század száll és tűnik ezred, El nem viszi hírével Liszt Ferencet 281/13 S bár önmagát és éltét nem találta, Kereste mégis 355/20 ez parancs, bár még emlékezem, Másként papolta ezt a pap nekem 426/7 Bár könny öntözte meg, Ragyogni fog 481/2 bár a szép ma vétek, Bennünk van csak bocsánat 666/22 Aranynál tovább megyek, bár ő arany marad 683/18 magyar volt és költő *Balassa*, Bár idegenhez gyakran járt maga 683/28 eljön a hálás utókor, Bár úgy hiszem, hogy ő is feledékeny 751/26 És szava kenet volt bár, mégis élet 833/8 A perzsa sah művelt fiú, Bár nincs most néki koronája 901/6 S bár a testület elle-nezte, Az előljáráóság kimondta 919/1 2. (vál) Még akkor is... akkor sem, ha *Bár fájjon a munka, feltörjön a kar, Csak az él, aki akar 20/3 Legyen bár tenger a hibád, Én soha észre nem veszem 22/13 De bár titokban, rejtve, némán Megél a szerelem 23/11 Enyém a dia-dal! Bár minden vágyam semmiségbe hulljon 29/11 bár rámtapostál, csóko-***

lom a képed 32/3 S bár megkarmoltak ádáz, sanda szörnyek, Dicsőülés volt elmúlásod is 33/17 Egy ölelésed meg-váltana engem, Bár érckaroddal bordá-mat betörjed 49/20 S a lelke lendül, bár lehull a karja 59/11 Nézd... a dactól görbe ajkat, Mely gúnyt nyilazva sújt, bár csukva hallgat 61/13 És bár mel-letted senki se figyelmez És bár vissz-hangos szivre se találj: Ezer év hallgat és ezer év harsog 87/13—14 Vannak ösvények, amelyekre többé nem lép a lelkünk, bár utunk örök 212/19 tavaszi szomorúság Színházba üz, bár napfény kellene 240/18 De messze nép hitt bár s idegen ég: Magyar rapszódia-köl-tője, bátor Hittel hirdetted a magyar zenét 282/12 És minden veszne, törne bár... A lelked él még 315/15 S bár poromat... Adom a szent szülőtte föld-nek 331/1 megköszönném, hogy első-pörsz bár... Hogy összetörsz bár... De mámort adtál 580/9—10 És éljen Éva is a némben, Bár forró jege nem hevit 599/28 hitünket nem tagadjuk, bár az ellen Száz pandúrja büntet 663/14 Ne fájjon ez azoknak, kik igaz lélekkel, bár forrongva, sikra lépnek 682/2 Valaki légy, ha kollektív dalolsz bár, 683/1 engedél itt énekelnem, Néznem a világ vig csodáit, Bár oly rövid a mula-tás itt 717/19 Várom a fölkelő napot, bár tudom, hogy nekem nem ragyog már 720/7 gyalog megyek bár, mégis égbe szálllok 728/16 Bár számosakra nézve témám Egyáltalán nem jóleső, Én meg-dalollok 903/9 bár jó az élet össze, Terem mindig borág 1002/11 Ha eljő majd az élet ősze, Bár szomorúan ridegen, Azért még egy-két őszirózsát, Hiszem, hogy meghagy 1078/2

III. allit 26/8, 254/8, 683/28, 331/1; halm 26/8—9, 51/8—9, 87/13—14, 580/9—10; inv 93/1, 833/8, 22/13, 282/12, 315/15, 580/9—10, 683/1, 728/16 (másutt a mondat élén); más köztöszóval 93/1, 122/13, 281/13, 355/20, 919/1, 23/11, 33/17, 87/13—14, 331/1, 580/9—10; mondatrészek közt

93/1, 682/2, 1078/2; beékelt mondatban 254/1

bár² hsz

(I) II. 1. (rég) Nem más, nem jelentéktelenebb, mint *Jövel te is, bár új alakban 250/21* 2. Kívánatos volna, hogy...; bárcsak *Ó bár élnél 378/13*

III. A hsz régies értelmezésére utal a hasonló hangulatot idéző *jövel is; isz-val nyom 378/13*

báván hsz

(I) II. (irod) Bamba, báméskodó módon *Ballagtak és nézték báván a várost 791/23 Könyves szeme bámulja báván 822/21*

III. Jellsz: használata vleg a két hosszú *á*-tól származó dallamosság és allit. következménye is.

be hsz

(I) II. (fokozó) Milyen nagyon, mennyire 1. (Mérték v. nagyság fogalmának fokozására) *Be sokszor eszembe jut 595/2 Be messze ment 657/12* 2. a. (Érzelem fokozására) *Örök hajlék, be jó tebenned 136/18, 136/22 Be szép a reggel 451/5 Be furcsa hang 636/17 Be fáj leszállani közétek 137/1, 137/6 Gondolni be fáj 308/23 Be irigyellek 161/9 b. Értékelés fokozására *Be napos vagy 180/4 Be könnyű, könnyű lesz 363/6 Őszünk be közeleg 252/3 Királyné Encellánk be messze ment S be megfogyott a régi regement 657/12* 3. (Felt-ú igével kapcs. fokozott óhajítás kifejezésére) *Be jó volna, túl gondokon heverni 119/2 Be jó is volna rádborulni 180/5 Be jó is volna tihozzátok állni 180/13* 4. (isz-val) *Ó be szeretlek, be sajnállak 123/16 Juliám, Rómám, ó be messze estél 230/18 Én gazdagságom, ó be oda van 396/2 Ó Ember, Testvér, be szeretlek én 490/22 Hej, be örültök 88/22**

III. Halm 657/12, 123/16

IV. Ige mint áll előtt: fáj, irigyellek, közeleg, megfogyott, oda van, örültök, sajnállak, szeretlek; mn mint névszói áll előtt: furcsa, jó, könnyű, napos, szép; hsz mint határozó előtt: messze, sokszor

Bécs tn (földr)

I. -be, — felől

II. 1. Ausztria fővárosa, a régi császárváros *A reklám nélkül eljuthatsz a mennybe, De nem juthatsz el Bécsbe 751/19* 2. Az osztrák elnyomás megtestesítője *Bécs felől jön a fekete felleg 12/21 a. A gyűlölt „osztrákia” Beethoven, bár Bécs adta, elragad 26/8*

III. Jellsz: A gyűlölt elnyomó hatalom jelképe 12/21, 26/8 a művelt nyugat első állomása 751/19

IV. -al 26/8; helyh 12/21, 751/19

V. -i

benne hsz

I. bennem, benned, bennünk, bennetek, bennük

II. 1. Az előzményekből ismert hely, tárgy belsejében *Makrapipa, Benne szűz dohány ég 157/21 Robognak a batárok bennük buta bárók 70/17 néhány jó akó...Rajna lelke benne 606/7* 2. Az előzményekből ismert anyagban *Ez az én vérem: gyönyör és gyász Bora, bíbora benne ég...nyár Emléke ott zsong benne még. 539/6—8 A hangodat iszom...Szép ifjúságunk zeng, búg vissza benne 498/13 hangodban...benne sírnak... benne búg...benne orgonál...Tavaszyög benne 652/11—16* 3. (átv) Az előzményekből ismert dolog részei közt járom én a furcsa kertet, Amely életnek hivatik, Keresek benne valakit, 855/10 Egész világ szép temető És benne álom, mese, nő. 871/20 4. A szóban forgó személy tudatában, érzéseiben a. (a költőben) *Természet s lángész szemlélete érteli bennem Azt a magot,*

18/27 *A legszebb dalt, mely bennem él*
 23/13 *míg bennem egy parányi élet*
 29/17 *föllobbantja bennem Az elhunyt*
tüzeket 49/5 A nagy keleti pusztaság-
nak. . . Ragyogó dele bennem él 58/9
bennem örökké E letűnt üdvösség Szent
tavasza lángol 100/2 éreztem, bennem
mint támadoznak Az örökölt, a szuny-
nyadt bánatok 119/14 mélyen bennem
élsz 242/6 mennyi vágy török le bennem
mindörökre 264/8 Bennem ring drága
múltad 379/12 bennem régi vers zenéje
zeng 445/14 bennem ma száz dalokban
Mély bánatok 459/13 alszik bennem a
remény 506/1 A dallam, mely bennem
legelőször égre tört fel 566/3 Valaki,
aki bennem szendereg 593/24 Minden
szerelem, amely bennem égett. . . Mely-
től kigyúltak bennem messze fények
635/17—19 Minden gyűlölség, amely
bennem égett 636/5 Föltámad bennem
a tünt fiatalság 656/10 fölzsong ben-
nem. . . A régi évek dallama 742/16
van bennem büszkeség is 759/1 b.
(más személyben) fájdalmas anyasága
Ma benned él anyám 459/10 Még ben-
ned él a művészet derűje 555/10 Ha van
benned lemondás 749/15 a bennünk
fájva fájó Ember tragédiáját 399/19
Az elveszett Éden. . . Bennünk zokog
597/20 Bennünk van csak bocsánat
666/23 bennünk ring a jóremény
1008/25 mi bennetek holt, néma, ősi
gyász volt 459/15 5. Az említett dolog-
ban, tartalmában, lényegében a. (dal-
ban) Nem ég majd benne szenvedély
23/15 benne fog ujjongani 46/7 E dalt
még elsirom és benne — lelkeket
51/10 Ott bűg benne az ezeréves átok
92/13 Ott ég benne az ezeréves bánat
92/17 kardok villannak benne 740/6
b. (más tárgyban, dologban) Belenéz-
tem nedves kökényszemébe. . . És láttam
benne nagy, bús messzeséget 314/15
Egy szép levél. . . Benne egy idézet
329/10 A csöndes és jó könyvekhez. . .
Van bennük sok szép rezignáció 578/20
én a költőt várom mind a versben S ha
nincsen benne, hoppon maradok 682/32
E zene kedves rokonom. . . Mert bű

él benne 458/1 Mögöttünk elmúlt nap-
jainknak éje És benne holdvilág 491/5
Ólomerdők erdeje mi végett, Ha meg-
húzódni sem tudsz benne 491/17 Ne
szégyeld azt a csókot, benne égett Egy
fájdalmas, nagy meddő férfiélet 504/3
c. (élőlényben v. megszemélyesített
dologban) Tehenek. . . Elbődül egy, ta-
lán a fűre gondol, Mely benne már tej
671/24 (tehenek) ami bennük elmon-
datlanul fáj 779/15 Várad. . . ifjú me-
részek Benned ébredtek 329/20 Benned
születtem, édesbús, szeszélyes Tavaszi
hónap 544/4 Bús Babilon. . . Magam
is benned oly kopott vagyok 668/20 d.
(elvont fogalomban) A lelke: lel-
kem. . . benne sok dal él 43/13,
43/22 A fiatalságot nem éri az Én
gáncsom, csak mi benne régi vétek
682/4 6. A hat nyomósítására benne
élsz te minden félrecsúszott nyakken-
dőmben 775/13 7. Igevonzat ó élet,
végig hinni benned 192/24

(III) IV. Tebenned

betyár fn és mn

I. -ok

II. fn I. (Tört) Olyan személy, aki elbujdosott, rablásból, fosztogatásból élt *Betyárok, csárdák eltűntek tova 873/5 Élet szegénylegénye, bús betyár, Itt rám felejtés édes mérége vár 590/15 2. Haszontalan, semmirekellő, hitvány ember A kalmár, börzés, a kalóz, betyár 597/6*

mn Nehezen elviselhető, rossz *Betyár az élet és drága a bor 585/5*

III. Jellsz: a költő magára is vonatkoztatja 590/15; szókes 585/5; allit 590/15, 597/6, 585/5; párh 585/5

IV. al 873/5, 597/6, (ért) 590/15; áll 585/5585

boldog mn és fn

I. -an, -gá; ok; -abb

II. mn I. Sorsával, állapotával megelégedett, ennek érzésével áthatott **a.** (a költő) *Művészet, Én is boldog rabod*

vagyok 136/14 nem leszek én boldog 170/18 kincsét a szegénynek adja, Boldog szegénynek, aki csak dalol. Boldog szegénynek, akinek szemében új csillagok tündökölnék 587/7—8 **b.** (más személy) minden boldog apacs 455/5 a boldog gyerek 823/11 Boldog poéta 845/9 Az álmatag lányt és boldog fiút 803/6 Boldog halott 44/18 Boldog, ki tompa aggyal Uféléen összedül 85/5, 85/17 **c.** (csoport) Te győző, boldog nemzeteknek 264/9 messze, késő, boldog nemzeteknek 576/20 a régi boldog ösök 702/15 **d.** (az ember, emberiség) boldog az, ki él titokba jól 230/24 Boldog, kinek halálig Virul ilyen virág 1002/9 legyen az ember, Szabad és boldog 483/10 millióknak ad jogot. . .Hogy legyenek mind boldogok 505/4 Szabad népeknek boldog milliója 771/7 boldoggá akartam tenni itt Mindenkit 852/26 **e.** (**J**) (megszemélyesített dolog) Üdvözlég, tilkokat megoldó boldog óra 49/3 Köszöntekek boldog, szabad hajók 160/14 Ó tenger: végtelen, boldog mezőség 160/23 Nemes szülőm, te boldog és te büszke (Szeged) 297/9 Boldog szobor, te bronz vagy 421/1 **2.** (**J**) ua. + vidám Voltam gyerek, szomorú, boldog 112/5 Szomorúak voltunk vagy boldogok 14/14 **3.** Ilyen (1.) állapotra valló nyílik boldogan mosolyogva Nyári rózsa 30/21 szilaj ifjúsággal, boldogan, . . rohan 91/14 egyszer boldogan szétnézni 361/15 meghalok, . . ó de boldogan 426/14 a nyáj elbődül boldogan 431/8 alszanak a kertek boldogan 505/22 éltem szépen, boldogan 546/15 Jövőbe hívtak boldogan 635/10 dobban boldogan A föld nagy szíve 646/9 boldogan delett 672/2 Elő tömegben boldogan haladva 791/15 Van, ki némán, boldogan pőfékel 724/12 Muzsikál múltam boldogan 742/11 Hirdette boldogan és büszkeséggel 811/3 A lelkünk boldogan repesve 1008/19 Boldogan bánatos hang 541/24 Mit boldog fájón rejt a lelkem 500/2 indult, boldog győztesen 740/2 Az ázsiai mély nagy Szilajbús, boldog méla, Pogány és büszke

lélek 586/16 Nagy messzeségből, boldog messzeségből Sötét magányba tévedt izenet 91/3 A milliók nagy szíve boldog 242/20 Boldogabb a tyúkok álma 782/11 boldog, büszke lelkem 381/1 **4.** A teljes melegegedettségek érzésével, örömeivel eltöltő, boldogító **a.** (tárgy, dolog) Tiétek a boldog családi szoba 216/10 Elefántcsontmivű Boldog palota 308/15 a távoli és boldog szigetekre 317/3 Boldog, vig betlehemi jászol 699/9 a szentiváni boldog éjjel 32/14 szerelmes és boldog éjjel 693/18 Ragyogó dél és boldog délutánok 196/3 A boldog, néma csillagokra 238/17 Mint boldog visszhang bús szőlőhegyen 372/25 boldog ige ez 646/21 a boldog ének 656/12 boldog himnusz lesz a zsoltár 729/6 Nem bús robot, de boldog munka kell 659/19 **b.** (elvont fogalom) Odalép a sírhoz boldog szerelemmel 36/10 az ifjú szerelem még mindig boldog-e és balgatag 619/20 játszon véle sok, bús, boldog emlék 324/18 balga hittél és boldog áhitattal 399/8 az első boldog, forradalmi mámor 475/11 derengjen a boldog béke 528/4 Büszkén cikáz A boldog, bátor márciusi láz 570/4 Drága vendég, boldog ihlet 677/9 Hajnali derű és boldog bódulat 707/6 Májusban, fényben, boldog virulásban 716/9 Boldog éden ringatja 745/17 Szabad jövőjét, boldog büszkeségét 771/17 Szemük parázslott boldog izgalmában 791/24 Abrándjait a boldog szenvedésnek 855/3 porkolábja a boldog vigasz volt 862/1 Eltűnnek a boldog káprázatok 863/1 a jövődő boldogabb és szebb lesz 566/7 Boldog jövőbe nézett 571/6 Szabad jövőbe és boldog jövőbe 571/13 Egy boldogabb jövőnek földje 863/20 A boldog, szép jövő elébe 1008/11 Vár rám az élet, a boldog, örök 38/4 **5.** (vál) néhai, tisztelt (személy) boldog Horácra gondol 575/19

fn 1. Boldoggá nyilvánított, meghalt személy Szíved — a boldog — íme már pihen 44/21 **a.** (Vall) Ó mosolyog, miként a boldogok 449/4 **2.**

(csak tbsz-ban) (A)-ok *megsírassuk őket, Mi boldogok 94/12 Ne értsétek meg azt, ti boldogok 488/4 Köszöntelek, ti bátrak, Ti boldogok 870/10*

III. Als; allit 541/24, 586/16, 381/1, 619/20, 324/18, 528/4, 570/4, 707/6, 870/10; halm 264/9, 576/20, 702/15, 483/10, 160/14, 160/23, 297/9, 112/5, 546/15, 724/12, 811/3, 586/16, 381/1, 317/3, 699/9, 238/17, 619/20, 324/18, 475/11, 570/4, 716/9, 566/7, 1008/11, 38/4, 870/10; o halm 136/14, 49/3, 421/1; inv 297/9, 112/5, 38/4, 44/21; ism 587/7—8; isz-val nyom 426/14; párh 803/6, 771/7, 91/3, 196/3, 707/6, 771/17, 571/13; szemb 14/14, 91/3, 372/25, 659/19, 399/8; megszem 49/3, 160/14, 160/23, 297/9, 421/1, meton 646/21; nyom 1008/19, 541/24, 500/2, 740/2, 586/16

IV. al 449/4, (ért) 94/12, 488/4, 44/21; áll 170/18, 85/5, 85/17, 230/24, 1002/9, 483/10, 505/4, 14/14, 242/20, 782/11, 619/20, 566/7; állaph 30/21, 91/14, 361/15, 426/14, 431/8, 505/22, 546/15, 635/10, 646/9, 672/2, 791/15, 724/12, 742/11, 811/3, 1008/19; fokh 541/24; eredmh 852/26; je 136/14, 587/7—8, 455/5, 823/11, 845/9, 803/6, 44/18, 264/9, 576/20, 702/15, 771/7, 49/3, 160/14, 160/23, 297/9, 421/1, 112/5, 500/2, 740/2, 586/16, 91/3, 381/1, 216/10, 308/15, 317/3, 699/9, 32/14, 693/18, 196/3, 238/17, 372/25, 646/21, 656/12, 729/6, 659/19, 36/10, 324/18, 399/8, 475/11, 528/4, 570/4, 677/9, 707/6, 716/9, 745/17, 771/17, 791/24, 855/3, 862/1, 863/1, 571/6, 571/13, 863/20, 1008/11, 38/4, 575/19

V. -it, -ság, -ságos, -talan, -ul; -asszony

bolond mn és fn

I. -ot, -ból, -nak; -ja

II. mn I. Aki a józan ésszel ellentétes módon gondolkodik, cselekszik ő alvajáró. *Aszondják: bolond 70/5 Egy kicsit bolondnak tartottak 852/10*

2. A szokásostól eltérő, különös *Roptam a táncot, a bolondot 112/7*

fn I. Zavarodott eszű, elmebajos ember *a klastrom bolondja 605/21 a. (J) Akit helytelenül ilyennek tartanak Elolvastam a bécsi nagy bolondot 195/19 2. (átv) Ostoba ember, aki nyilvánvaló érdekei ellen cselekszik (a költő) Én bölcs bolond, ki holt eszméknek él 45/9 Bolond, ki ideált keres, Ilyen bolond lehettem én is 512/23—24*

3. Tréfa, nevetség tárgya *Április bolondja 544/c A víg bolondból lett most bús bolond 657/13*

III. Jellsz: szókes 112/7, 45/9, 657/13; inv 112/7; szemb (ellentét) 657/13; (jobbára fn-ként); állandó szókes 544/c

IV. al 605/21, 657/13, (ért) 45/9; áll 70/5, 512/23, 512/24; állaph 852/10; eredh 657/13; je 112/7; tá 195/19

V. -os, -ság

bor fn

I. -t, -ban, -ba, -ral; -ok, -okból; -om, -unk, -unkban, -a, -át, -ától, -ával

II. 1. Szőlőből kisajtolt szeszes ital *Folyik a bor 70/24 Vörös bor csillog 337/3 piros borok közt és zöld lombok alján Hallgattuk 510/11 piros borok a fehér asztalon 525/16 piros a bor 590/17 Iszom a borom 585/1 drága a bor 585/1 új ige forr, mint részegben a bor 587/10 Bort famulus 599/12, 13, 21, 600/8 A bort megisszák 636/23 Fenéig issza a vőfély a bort 637/6 Elbődül... talán a fűre gondol, Mely benne már tej, kisdetek bora 671/24 a dunántúli borba könny vegyül 687/2 A bor havában 732/13, 733/5 magyar ősz bora 753/16, 754/10 Borban is csak a homoki vinkót 758/22 2. (J) Mámor v. mámor forrása *A borban és a dalban édes mámor fogad 1002/13 Áfiumnak a dal és a bor Nálam is elkelt valamikor 550/3 Tiétek mind a nóta, Mely szerelem, bor mellett megterem 90/19 Valami**

nagy bú olvadt föl a borban 535/8
Borok és pihenők találnak téged olykor
 219/13 *Babona, bánat, borok és botor-*
ság Mind összekapnak és a kocsmá zug
 645/5 **3. (J)** (átv) Vmely elvont fogalomnak mintegy mámorító hatású terméke *Bora bűnnek, vigasznak és veszélynek* 337/4 *Ez az én vérem: gyönyör és gyász Bora, bíbora benne ég* 539/6 *A jövőnek... bíboros új borától lelkem mámoros* 550/18 *Ittam új öröm borát* 593/17 *Gyász és nyomor borával telve* 596/24 *könnyek áldott borát áhítja lelkem* 299/18 **a. (J)** Elvont fogalmak létrehozója a borokból még több bú ömöljön 467/15 *borban az igazság* 337/9 *borunkban könny és vér ragyog* 632/18 *Utolsó vacsorámnak bús borától Ma egy világnak fájó lelke lángol* 400/11 *Kurázsit merit a borok ihletéből* 606/12 **b. (J)** A múlt megszépítője *A borban régi őszök fénye ég* 591/3 **4. (J)** Az élet élvezetének, örömeinek jelképe *Jó szó, jó bor, egy csók: lenne dicsőségem* 171/2 *Borok és lányok mindhiába csalták* 368/21 *Borral, leánnyal megelegetett* 575/20 *Borunk fogytán, dalunk fogytán* 614/21

III. Jellsz: jel (2., 3., 4. alatt); allit és halm 645/5, 337/4, 539/6, 550/18; párh 510/11, 550/3, 1002/13, 219/13, 368/21, 575/20, 614/21; metaf 550/3, 671/24; meton 535/8, 645/5; K 337/9

IV. al 70/24, 337/3, 525/16, 550/3, 590/17, 585/5, 587/10, 753/16, 754/10, 550/3, 219/13, 645/5, 171/2, 368/21, 614/21, (ért) 337/4, 671/24; tá 585/1, 599/12, 13, 21, 600/8, 636/23, 637/6, 593/17, 299/18; helyh 510/11, 687/2, 535/8, 591/3, 337/9, 632/18; képhh 1002/13; állaph 90/19; okh 400/11, 575/2; eszkh 596/24; eredh 467/15; birtj 732/13, 733/5, 606/12

V. -os, -ozik; -ág, ó —

borong tn ige

I. -ok, -sz; -ott; -va, -ván

II. I. (irod) Sötétlik **a.** (természeti

jelenség) *köd borong* 14/13 **b.** (a táj képe) *sok kedves régi táj, Fölrémlenek ragyogva és borongva* 819/23 *Árván borongott a kis Tisza képe* 137/8 *Feketén borongott föl az égre holmi nyárfa* 532/16 **c.** (hangjelenség) *kolompja oly mélyen borongva bongott* 631/11 *A takarodó trombita szava... túl tornyokon borong haza... haza* 404/9 **d.** (színelenség) *A vonat füstje a földön borong* 71/17 **2.** (átv, irod) Elmélázó, borús hangulatban van **a.** (a költő) *Alkonyórán, aggón borongván Emlékezem* 65/14 *Borongva állok a zöld víz felett* 91/13 *Plató utópiáján gondolkoztam borongva* 190/12 *Némán borongok az öreg Pozsonyban* 484/17 **b.** (más) *borongott S. M. kisasszony szerelmén* (Petőfi Zoltán) 368/17 *Véres idők terhét hordozza borongva, lemondva E sereg* 456/29 *Boldog szobor te... Némán borongsz e dült világ felett* 421/2 **3.** (átv, irod) (Lelki jelenség) borúsnak, szomorúnak mutatkozik *Szép a magyar bánat, Mely erre borong* 100/22 *mély, kevés bánat borong* 593/9 *szemükben egy bánat borong* 779/14 *Egy óriás és titkos kín borongott* 400/6 *Borong az arcokon a meditáció* 19/11 *Lélekből, mely borong örökkön* 179/7 *valami itt borong örökkön* 716/20 *Kudarcok árnya, múltak átma borong* 73/2 *unalom szürkén borong a rőt ugar felett* 93/9

III. Alsz; hangh (mélázó, merengő hangulatok kifejezésére igen alkalmas); allit 631/11, 100/22, 593/9, 779/4; halm 819/23, 456/29; o halm 631/11, 404/9; megszem 137/8, 631/11, 404/9, 71/17; nyom 91/13, 190/12, 456/29

IV. áll 14/13, 137/8, 532/16, 404/9, 71/17, 484/17, 368/17, 421/2, 100/22, 593/9, 779/14, 400/6, 19/11, 179/7, 716/20, 73/2, 93/9; állaph 819/23, 631/11, 91/13, 190/12, 456/29; időh 65/14

V. -ás, -ó

bú fn

I. -t, -ban, -val, -tól, -nak; -m, -mat, -ja, -ját

II. 1. Hosszan tartó, levert, nyomott kedélyállapot, szomorúság *bút hoz néki minden alkony 9/22 úgy szálljon csak bú szüzi homlokodra 24/13 A bú néki régi ismerőse 31/6 Búvölön zokog föl eltemetett búja 36/12 Édesanyám ringatott a búban 112/15 Bora búnak, vigasznak és veszélynek 337/4 Lelkünk gerezdje még megtermi búját 412/15 Néhány dallal több a bú az ajkon 447/19 a borokból még több bú ömöljön 467/15 Szerettek testvér és bajtárs a búban 465/25 nyugodt szemmel nézhessem az égnek Panorámáját, amíg búban élek 501/4 Énekre hangolt bú és balszerencse 510/7 nevek, haddő örömmel és mihaszna búval 522/7 Úveg alatt gunnyaszt, mint néma bú, 526/5 Megőröl a gond, gyász, A bú, unalom 527/10 Valami nagy bú olvadt föl a borban 535/8 Nem hallasz már ugatni szükölő bút 598/19 Van itt elég baj, bú, gond, céda gazság 684/29 A hangja fátyolos az ősi bútól 695/10 Jöttél nem jelzi reklám és staféta, Csak néhány ének, mély bú, szent öröm 744/10 2. (J) Természetes, megnyugtató, csaknem szép és kívánatos tartozéka az életnek *mily szép a bú a nap alatt 451/23 Az alkonyat volt mindig a világom. . . Az alkonyat: a csönd, a bú, a béke 78/16 E zene kedves rokonom. . . Mert bú él benne s vágy remeg 458/1 Vakító napfény bántana. . . Szűrődjön át csak lelkemen Búm ősi fénye 12/8 Jőjj tompa kín, kopár bú, lomha kétség 826/7 mi édesebb bú 499/1 Ma búmat, mint szent zászlót lengetem meg 399/25**

III. Jellsz: jel (2. alatt); szókcsc 36/12, 112/15, 337/4, 412/15, 467/15, 465/25, 522/7, 535/8, 598/19, 12/8, 826/7, 499/1; allit 36/12, 337/4, 467/15, 465/25, 510/7, 684/29, 78/16; halm 337/4, 510/7, 527/10, 684/29, 744/10, 78/16, 826/7; konkr 112/15, 412/15, 467/15, 527/10, 598/19, 399/25; meg-

szem 24/13, 31/6, 36/12, 826/7; meton 36/12; párh 510/7, 522/7, 458/1

IV. al 24/13, 31/6, 36/12, 447/19, 467/15, 510/7, 526/5, 527/10, 535/8, 684/29, 744/10, 451/23, 458/1, 826/7; áll 78/16, 499/1; tá 9/22, 412/15, 598/19, 399/25; állaph 501/4; képhh 112/15; okh 695/10; tekh 465/25; birtj 337/4, 12/8

V. -s, -sít, -song, -sul; -bánat

búcsúzó fn-ként

I. -t, -nál

II. 1. Búcsúzás *A szeptemberi bágyadt búcsuzónál Szeme színére visszarevedek 304/8 2. (J) Végbúcsú, végrendelet Nektek hagyom, ha innen elmegyek, E búcsuzót 487/2*

III. Alsú (vö. búcsú); allit 304/8; megszem, szineszt 304/8

IV. tá 487/2; időh 304/8

V. l. búcsú

budai mn

(I) II. Budához tartozó, ott levő uralkodják a budai várban 13/14

III. Persz

IV. je

V. l. Buda

búg ige

I. -ott

II. tn I. Tompa, mély hangot ad a. (tárgy) *Kongva-bongva búgott Nagy Róma tornyain a gyászharang 39/7 Lobogó kandalló hasábjá búg 99/14 a trombitában, Mely magánosan búg, trara, trara 404/15 Messze gyárnak búg a kürtje 677/5 b. (természeti hang) végtelen Tenger búg így az álmatag csigában 782/23 Ezer orgonának lila bugája búgott 810/18 2. (ritk, költ) Mélyen, tompán hangzik a. (ének, ima) *Mondjátok el az ősi fohászt, A fohászt, amely nem búg homályban 179/19 főséges hangodban. . . benne búg**

a vajudó jövendő 652/13 b. (J) (elvont fogalom) Ezer év búja bűg a hant alól 129/12 egy új tavasznak borzongása bűg már 744/23 az idegen rögök moraja bűg 384/3

III. Jellsz: jel, szókc (2b. alatt); hangh. melyet még fokoz a mélyhangok halm 39/7, 99/14, 404/15, 129/12, 744/23; allit 39/7, 810/18, 652/13, 744/23; különleges költői képben, melybe a 'párzás időszakában van' jelentés is beilleszthető 810/18

IV. áll

V. -ó

Bukosza tn (személy)

(I) II. Híres szegedi bőrdudás (SzegSz) *Ének Bukosza Tanács Ignácról 873/c*

III. Jellsz: sajátosan egyéni (szülőföldi) név

Közzéteszi:
BENKŐ LÁSZLÓ